

Természetvédelmi kezelések

Gyepterületek rehabilitációja

A nagyüzemek kialakítása óta folyamatosan csökkent a hasznosított gyepterületek aránya a csak kézi erővel, vagy speciális módszerekkel művelhető területek esetében, majd a rendszerváltás után a korábban legeltetett, kaszált füves élőhelyek nagy részének a használatával is felhagytak. A területeket beborították a rekettyefűz és a galagonya bokrok, a Tisza hullámtérén és a hozzá vezető belvíz elvezető csatornák mentén a gyalogakác. Ezek eltávolítása speciális célgépek, erdészeti szárzúzókkal használatával lehetséges. A Közalapítvány a Környezetvédelmi Alap Célelőirányzat támogatásával vásárolt ilyeneket, és már több száz hektáron visszaállította az eredeti vegetációt. Az újbóli bebokrosodás megakadályozása céljából a területek folyamatos kezelését kaszálással, és a Szamárháti-tanyában tartott magyar szürke szarvasmarhák legeltetésével oldjuk meg.

Vizes élőhelyek fenntartása

A Tisza mentén több holtág, gémtelepelt rejtő mocsár van a Közalapítvány birtokában. Az ökológiai vízigény biztosítása ezek esetében kiemelt feladat. Az erősen eutrofizálódott medrek egy része aktív beavatkozásokkal igényel. Jelenleg ezek tervezése, a munkák előkészítése folyik.

Folyómenti ligeterdők fejlesztésének programja

A program támogatásával megvásároltunk egy üres vágásterületet a Sajó mentén. Itt az előző tulajdonos terveitől eltérően nem nemesnyár-ültetvény, hanem őshonos kocsányostölgy erdő telepítését kezdjük meg. A cél az, hogy az itt szerzett tapasztalatok segítségével minél több őshonos fajfajokból álló erdő telepítését végezzük el a korábbi nemesnyár-ültetvények helyén, vagy a szántókon.

Tiszaladány, Dicse-lapos mocsár vízpótlásának megoldása

A tiszaladányi Dicse-lapos egy szántóföldek közé ékelődött, ősi folyómeder maradványban kialakult mocsár. A Közalapítvány legrégebben, még 1995-96-ban megvásárolt területe. Benne vegyes gémtelep található, ahol a fészkelő párok száma egyes években megközelíti az ezret. A legnagyobb, 4-500 példányos állománya a bakcsóknak (*Nycticorax nycticorax*) van, de költ itt a vörös gém (*Ardea purpurea*), a selyemgém (*Ardeola ralloides*), a kiskócsag (*Egretta garzetta*), és a nagykócsag (*Egretta alba*), valamint a kanalasgém (*Platalea leucorodia*). A fő feladat a vízszint stabilizálása volt, amit egy tápcsatorna kotrásával, és az azon lévő zsillip felújításával értünk el. A másik feladat a megemelt vízszintű mocsárnak a környező szántókra való továbbterjeszkedésének a megakadályozása volt, amit egy - a kikötört felesleges iszap felhasználásával emelt - gát megépítésével sikerült megoldanunk.

Tiszabábolna, Kelemenés ártéri kocsordos rét helyreállítása

A Tisza-tó kialakítása után a Tiszabábolna melletti területet állami tulajdonba vették, a megemelt nyári vízszint miatt csak legelőnek és kaszálóknak használták. A rendszerváltás után a gyep hasznosítása megszűnt, áthatolhatatlan gyalogakác-dzsungel alakult ki. Speciális szárzúzókkal a gyalogakác eltávolításra került. Így fennmaradhatott a Kelemenés sziki kocsord (*Peucedanum officinale*), fátyolos nőszirm (*Iris spuria*), kornis-tárnics (*Gentiana pneumonanthea*) és réti iszalag (*Chlematis integrifolia*) állománya. Újra költ a területen a haris (*Crex crex*), és nyugodt pihenőhelyet találnak a fekete gólyák (*Ciconia nigra*). A kívánatos természetvédelmi állapotot a terület rendszeres kaszálásával tartjuk fenn.

Kesznyéti Tájvédelmi Körzet, ártéri gyep rekonstrukciója

A Kesznyéti Tájvédelmi Körzet ártéri gyepeinek használatával két lépcsőben hagytak fel. Az elsőben a termelőszövetkezetek megalakítása után, a gépekkel gazdaságosan nem művelhető nedves gyep kaszálását fejezték be. A rendszerváltás után pedig az állatállomány csökkenése miatt csak a legkönnyebben elérhető területeket kaszálták, legeltették tovább. Ennek következtében az üde gyep helyén rekettyefűzből álló bozótos, míg a száraz gyep helyén galagonya bozót jött létre. Ezeket szárzúzóval eltávolítottuk, majd ismételt térhódításukat kaszálással, szürke szarvasmarhák legeltetésével akadályozzuk meg.

Oktatás, szemléletformálás

A PHARE 1997. évi integrált kistérségfejlesztési programja keretében a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területfejlesztési Tanács támogatásban részesítette „A Kesznyéti Tájvédelmi Körzet komplex ökoturisztikai fejlesztése” című projektet. Ennek alprojektjei a Tájvédelmi Körzet vizes élőhelyeinek vízpótlását szolgáló tájrehabilitációs munkák, látogató út (tanösvény) létesítése, valamint egy látogatóközpont építésének megkezdése voltak. 2001. végére a Látogatóközpont épületgyűjtését a PHARE SOP'97 programja, valamint a Környezetvédelmi Alap Célelőirányzat támogatásával Közalapítványunknak sikerült befejeznie.

2001-ben az Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium által kiírt „Agrár-környezetvédelmi Tájéközpontok kialakítása” pályázaton a Látogatóközpont elnyerte a cím használatának a jogát.

A Látogatóközpont feladata a vendégek fogadása, információkkal való ellátása, az itt található kiállítás segítségével a Kesznyéti Tájvédelmi Körzet természeti értékeinek a bemutatása.

Az agrár-környezetgazdálkodási tájéközpont legfontosabb feladatának azt tekintjük, hogy mintagazdaságként bemutassa az érdeklődőknek azokat a gazdálkodási módokat, amelyek a tájfenntartó gazdálkodás alapelveit alkalmazva lehetővé teszik a természeti értékek hosszú távú fenntartását, kezelését.

Emellett a Látogatóközpont infrastruktúráját és külföldi kapcsolatunkat kihasználva olyan továbbképzéseket szervezünk, ahol az agrár-környezetgazdálkodási programok futtatására, ellenőrzésére képezzük ki a gazdálkodókat és a program bonyolításában résztvevő szakembereket, valamint megismertjük őket a természetvédelmi jogszabályokkal, az adott területek kezelési terveinek előírásaival.

A látogatóközpont megvalósítását anyagilag is támogatta - a pályázatok önerejének részbeni biztosításával - hollandiai UTRECHT tartomány.

Folyamatos feladatunknak tekintjük a fiatal generáció nevelését, amit erdei iskola, nyári táborozás, és terepi iskolai órák megtartásán keresztül valósítunk meg.

Minden évben Tavaszleszen címmel vetélkedőt hirdetünk a térség tanulóinak számára, ahol természetismeretből, illetve a hagyományos gazdálkodás ismeretéből adódó kérdésekre kell válaszolniuk. Főleg ez utóbbi nem várt „mellékhatása” az lett, hogy a gyerekeknek ki kellett mozdulniuk a számítógép mellől, és fel kellett keresniük a nagyszülőket - azok nem kis öröme - a gazdálkodási kérdésekre adandó válaszok begyűjtése céljából.

A Látogatóközponttól a Kesznyéti Tájvédelmi Körzetre legjellemzőbb értékeket bemutató látogató út került kialakításra. A francia-magyar biodiverzitásvédelmi program keretében ezen útvonal információs tábláit újjakra cseréltük, állatsimogatót, madármegfigyelő tornyot építettünk.

Kedves Olvasó! Kérjük, amennyiben a fenti célokkal, programokkal, tevékenységekkel egyetért, és szeretné támogatni a Tisza-völgy térségének természeti és kulturális értékeinek megóvásáért folyó munkánkat, támogassa tevékenységünket akár személyi jövedelemadója 1%-nak felajánlásával, vagy egyéb formában.

Tiszatáj Közalapítvány

4450 Tiszalök, Rákóczi út 14.
Telefon: 06 30 349 5718; 06 30 324 7797
E-mail: tiszatajair@ominet.hu;
bmtk@freemail.hu,
www.tiszataj.extra.hu, www.teraholnapert.hu
Adószám: 18794418-2-15
Bankszámlaszám:
10102770-15123816-00000009

Készült a „Tér a holnapért-Espaces pour demain” francia-magyar biodiverzitásvédelmi program keretében.

TISZATÁJ KÖZALAPÍTVÁNY

14 év
a Természet szolgálatában...

A **Tiszatáj Környezet- és Természetvédelmi Közalapítványt** 1995-ben alapította a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, valamint Tiszadob Nagyközség Önkormányzata.

A Közalapítvány célja a Tisza-völgy és a tájtörténetileg hozzákapcsolódó területek, valamint az Északi-középhegység térsége természeti értékeinek feltárása, megóvása és megismertetése, továbbá az egészséges emberi környezet kialakítása érdekében szükséges feladatok ellátásának segítése, szervezése és megvalósítása. A közalapítvány szorosan együttműködik a Bükki Nemzeti Park Igazgatósággal, valamint a térségben működő természet- és környezetvédelmi társadalmi szervezetekkel, az önkormányzatokkal, és azok szövetségeivel.

A Közalapítvány tevékenységei közé tartozik:

- természeti értékekben gazdag területek hosszú távú védelmének biztosítása a tulajdonjog megszerzésén keresztül;
- a területek természetvédelmi kezelése, a természeti értékekben gazdag területek rehabilitációja;
- védett állat- és növényfajok aktív védelme;
- sérült, beteg vadon élő állatok kórházának, átmeneti menhelyének üzemeltetése;
- környezeti nevelés, tudatformálás;
- hátrányos helyzetű térségek környezetvédelmi és ökológiai szempontú fejlesztése;
- hagyományos gazdálkodási formák alkalmazása, népszerűsítése.

A program keretén belül történt földvásárlásokat a Kesznyéti Tájvédelmi Körzetbe összpontosítottuk. A terület egy - a Tisza, a Takta, a Sajó és a Tiszalúci-Holt-Tisza által közrefogott - öblözetben helyezkedik el. Légifotók tanulmányozása során nagyon jól látszik, hogy a Tájvédelmi Körzet kb. 2000 hektáros mocsárrendszere a Tisza és mellékfolyói által a földtörténet holocén időszakában kialakított, majd elhagyott folyómedrekben alakult ki.

övzátonyos kaszálórét

A mocsarak rendszeres vízutánpótlása a 19. század közepén végrehajtott folyószabályozás következtében szűnt meg. Ezen munkálatok befejeztével ugyanis a Tisza régi és új gátja összezárt, kialakult a helyiek által „karikatöltésnek” nevezett védmű, amely teljesen elzárta a területet a folyókból történő vízutánpótlástól.

A növényzet mai képe a területen évezredekig kanyargó folyók hatása, majd a középkortól kezdődő erdőirtások és legeltető-kaszáló állattartó tevékenység, valamint a 19-20. századi vízrendezési munkálatok hatottak. A legjellemzőbb élőhelyek a régi folyómeder-maradványokban kialakult, a mocsarak vizeit borító hínártársulások, a vízparti nádasok, illetve az ezeket övező fűzlápok, fűzcserejések.

A löszpusztagyeppek csak szórványosan fordulnak elő, az övzátonyok tetején. A puhafaligetek egyes mocsarak szegélyében, illetve a folyók hullámtérében maradtak meg. A magasártéri keményfaligetek a legjobban átalakított élőhelyek, helyükön ma jobbra szántók és idegen fajokból álló faültetvények találhatók.

A kubikgödörök partjain, a múlt század második felében épített gátak előterében, az eredeti folyómenti ligeterdőkhoz hasonló állományú telepített tölgyesek találhatók.

A Tájvédelmi Körzetben számos jellegzetes, védendő növényfajnak van jelentős állománya, így például a sulyomnak (*Trapa natans*), a rucaürömnek (*Salvinia natans*), a debreceni tornának (*Armoracia macrocarpa*), a nyári tözikének (*Leucocjum aestivum*), a nádi boglárkának (*Ranunculus lingua*) és a tiszaparti margitvirágnak (*Chrysanthemum serotinum*).

fátyolos nőszirm

gyurgyalag

A holtágak, morotvák (pl. Kerek-tó, Görbe-tó, Hímes-tó, Emberes) hínárnövényei közül megemlíthető a tündérfátyol (*Nymphoides peltata*), a fehér tündérrózsa (*Nymphaeae alba*), a kolokán (*Stratiotes aloides*) és a közönséges rence (*Utricularia vulgaris*). A holtágak úszólappjai és azok fűzes szegélye rejteti a védett gyilkos csomorikát (*Cicuta virosa*), tőzegpáfrányt (*Thelypteris palustris*), szálkás pajzsikát (*Dryopteris carthusiana*) és villás sást (*Carex pseudocyperus*). A szerencsés vízrajzi helyzet miatt a terület bővelkedik ártéri mocsár- és kaszálórétekben, melyek flórája a rendszeres kaszálás miatt igen gazdag. Itt él a kétsoros sás (*Carex disticha*), a kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe*), az elegáns kosbor (*Orchis laxiflora ssp. elegans*), a gyíkhagyma (*Allium angulosum*), az őszi kikerics (*Colchicum autumnale*), a mocsári aggófű (*Senecio paludosus*), a csikorgófű (*Gratiola officinalis*) és a mocsári lednek (*Lathyrus palustris*).

tündérrózsa

Természeti értékek

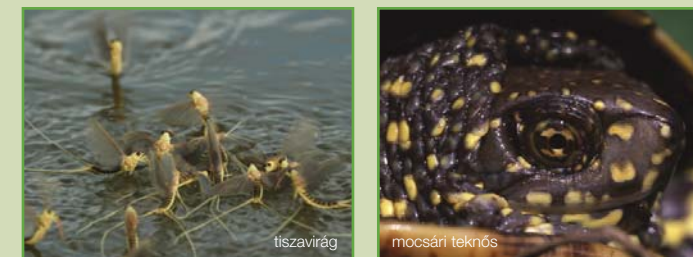
Az állatvilág képviselői közül az alsóbbrendűek csoportja még csak kevésbé feltárt, azonban már az előzetes vizsgálatok is arra utalnak, hogy például a puhatestűek esetében jelentős értékekkel bír a Kesznyéti Tájvédelmi Körzet területe.

Az izeltlábúak közül a kérészek rendjébe tartozó tiszavirág (*Palingenia longicauda*) június második felében százezres nagyságrendben lepi el a Tisza vizét. A védett bogárfajok közé tartozik arany pettyes bábrabló (*Calosoma auropunctatum*), az érdes futrinka (*Carabus scabriusculus*) és a mezei futrinka (*Carabus granulatus*). Nyári estéken találkozhat az ember a hatalmas zúgással repülő óriás csikbogár (*Dytiscus latissimus*) példányaival. Az öreg kubikerdők, keményfaligetek védett bogárlakói a szarvasbogarak (*Lucanus cervus*), az orrszarvúbogarak (*Oryctes nasicornis*) és a nagy hősincérek (*Cerambyx cerdo*).

ártéri kaszálórét

A nappali lepkék közül jelentős számban fordul elő a puhafaligetekben és a bokorfűzesekben a kis színjátszólepké (*Apatura ilia*), a keményfaligetekben a díszes tarkalepké (*Euphydryas maturna*). A mocsári kutyatejlel (*Euphorbia palustris*) tarkított mocsarakban él a rendkívül ritka mocsári szitkár (*Chamaesphracia palustris*).

tiszavirág

mocsári teknős

A Tájvédelmi Körzet vizeiben előfordul a védett réti (*Misgurnus fossilis*) és vágó csik (*Cobitis taenia*), a lápi póc (*Umbra krameri*), újra betelepített az őshonos compó (*Tinca tinca*), a bodorka (*Rutilus rutilus*) és a vörösszárnyú keszeg (*Scardinius erythrophthalmus*).

A vizes, nedves élőhelyeken a tarajos (*Triturus cristatus*) és a pettyes góte (*Triturus vulgaris*) egyaránt előfordul. A mocsarak jelentős szaporodóhelyei a békáknak és a mocsári teknősnek (*Emys orbicularis*).

A Tájvédelmi Körzet védetté nyilvánítását leginkább madárvilága miatt kezdeményezték, mivel akkoriban itt volt az ország egyik legnagyobb gémtelpe. Az 1990-es évek közepétől azonban a mocsarak rendszeres kiszáradása miatt a vizekhez kötődő madarak faj- és egyedszáma erősen lecsökkent. A kedvezőtlen folyamatot a 2003-ban kezdődött élőhely-rehabilitációs munkálatok állították meg.

Napjainkban ismét nagy számban költönek a nagy kócsagok (*Egretta alba*) és a vörös gémek (*Egretta purpurea*), visszatértek a kis kócsagok (*Egretta garzetta*), a selyemgémek (*Ardeola ralloides*) és a bakcsók (*Nycticorax nycticorax*).

fekete gólyák

A ragadozó madarak közül a területen leggyakrabban a barna rétihéja (*Circus aeruginosus*) figyelhető meg, a legértékesebb fészkelő a kerecsensólyom (*Falco cherrug*). A kaszálóréteken a tájrehabilitáció következtében újra megjelent a haris (*Crex crex*). A kerecsensólyom és a parlagi sas (*Aquila heliaca*) kedvenc táplálékául szolgáló ürge (*Spermophilus citellus*) a rövid-fűvű legelőkön fordul elő.

A csatornák vizében a legnagyobb szárazság idején is meg-megjelentek a vidra (*Lutra lutra*) egyedei.

nagykócsag

réti sas

A terület tájképi értékeit képviselik a szívet gyönyörködtető botolófűzettel tarkított ártéri kaszálórétek. A tájba simuló mocsarak leginkább csak légi járműről csodálhatók, ellentétben a kubikerdőkkel, amelyek a töltés magasából szemlélve megkapó látványt nyújtanak.

botoló fűzes

A Bükki Nemzeti Park Igazgatóság 1997-ben megvásárolta a kesznyéti Szamarháti-tanyát, ahol a közalapítvány - bérlőként - egy őshonos állatkból álló állatállományt (magyar szürke szarvasmarha, rackajuh, házi bivaly, mangalica sertés) kezdett el tartani. A francia-magyar biodiverzitásvédelmi program támogatásával 2007. végére a Tiszatáj Közalapítvány az állattartó telepet megvette az Igazgatóságtól, és elkezdte a teljes felújítás előkészítését, tervezetét. A cél az, hogy a program keretében és már korábban a Kesznyéti Tájvédelmi Körzetben megvásárolt közel 1100 hektárnyi terület természetvédelmi kezelését erre a bázisra alapozzuk.

A védendő értékek itt az ártéri gyepek, mocsárrétek és mocsarak, valamint a folyó menti ligeterdők.

